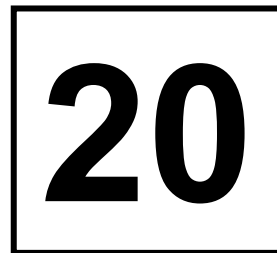

รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CHARACTERISTICS OF
PROFESSIONAL ADMINISTRATORS IN SECONDARY SCHOOLS

ปิยพจน์ ตุลาชม*

ดร.ชาญชัย วงศ์ลี**

ดร.ผดุงชัย ภูพัฒน์***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา วิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา และพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว การวิจัยนี้แบ่ง ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ 2) การวิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ และ 3) การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะ ผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) คุณธรรมจริยธรรม 4) บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ 5) ความสามารถทางการบริหาร 6) ผู้นำทางวิชาการ 7) การวางแผนองค์กร 8) การบริหารบุคคล 9) การบริหารงบประมาณ และ 10) การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ

2. ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สามารถพยากรณ์คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านพฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการบริหาร แบบมีส่วนร่วม 3) ด้านการบริหารเวลา และ 4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร โดยตัวแปรทั้ง 4 ตัว สามารถ พยากรณ์คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ ได้ร้อยละ 51

3. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ ส่วนที่ 2 เส้นทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ 2) การกำหนดคุณลักษณะที่ต้องพัฒนา 3) การวางแผนเส้นทางการพัฒนา 4) การดำเนินการพัฒนา และ 5) การประเมินผล และส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ

* นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*** คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ABSTRACT

The purposes of this research were to analyze the elements of professional characteristics; to analyze variables affecting the professional characteristics; to establish model for developing the professional characteristics of the administrators in secondary schools and to gather the opinions of the administrators in secondary schools toward the model for the development of the characteristics of professional administrators in secondary schools. In order to reach those objectives, this research divided into three stages, stage 1, analyzing the elements of the characteristics of professional administrators in secondary schools, stage 2, analyzing the variables affecting the characteristics of professional administrators in secondary schools, stage 3, establishing the model for the development of the characteristics of professional administrators in secondary schools.

The findings were as follows:

1. The characteristics of professional administrators in secondary schools consisted of 10 elements: 1) vision 2) creativity 3) morality and ethics 4) personality and human relations 5) administrative capabilities 6) academic leader 7) organization planning 8) personnel management 9) budget management and 10) information technology management

2. There are four variables that could predict the characteristics of professional administrators in secondary schools that predicted was statistically significant at the .01 level, which are: 1) transformational leader behavior 2) participative management 3) time management and 4) organizational culture. Which both variables predictive the characteristic of professional administrators in secondary schools was 51 percent.

3. There are three part of the model for the development of the characteristics of professional administrators in secondary schools: Part 1; identification of the characteristics of professional administrators. Part 2; development of the road map: 1) evaluate the characteristics of professional administrators in secondary schools. 2) defining characteristic to be developed 3) drawing development path 4) implementation of development and 5) evaluate and Part 3; the success of the development

บทนำ

การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ อันจะก่อให้เกิดแกนนำในการเปลี่ยนแปลงที่จะไปผลักดันการปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จได้ ในส่วนของภาครัฐก็ได้จัดให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้สนองต่อการปฏิรูปการศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในบริบทของประเทศไทย โดย มุ่งเน้นที่จะพัฒนาให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้เตรียมความพร้อม ให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงานให้รองรับการปฏิรูปการศึกษา และปฏิบัติงานตามภารกิจของการปฏิรูปการเรียนรู้และ โครงสร้างการบริหารแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้คุณลักษณะของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเพื่อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ (สัญญา อภิบาลกล และคณะ, 2545)

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นกระแสแห่งความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นสังคมที่ต้องอาศัยองค์ความรู้และเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ซึ่งมีผลให้การบริหารจัดการศึกษาไทย ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการแข่งขัน และ ความมุ่งมั่นตามความคาดหวังของสังคม ดังนั้น ในการบริหารจัดการศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยน และพัฒนาให้สอดคล้องกับกระแสดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสนใจใฝ่เรียนรู้ และต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ของการ

ปฏิรูปการศึกษาที่มีความมุ่งหมายในการที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนเก่ง คนดี มีปัญญา มีความสุข และมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขัน และ ให้ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์บนเวทีโลก (วิทยากร เชียงกูล, 2542 และธีระ รุญเจริญ, 2545)

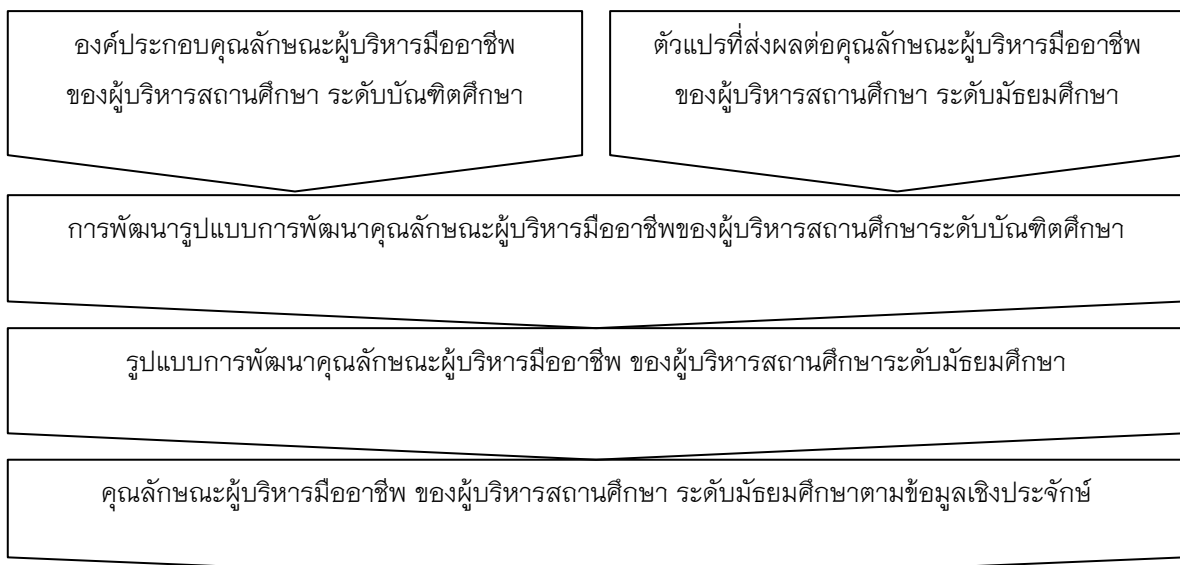
จากแนวคิดและเหตุปัจจัยดังกล่าว สามารถกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการศึกษาของไทย ในยุคปฏิรูปการศึกษา หากจะดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ควรมีการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะของการเป็น ผู้นำที่มีประสิทธิภาพหรือผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการพัฒนา รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งผลของการวิจัยดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ของชาติและส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากองค์ความรู้ที่ได้จากการรวบรวม และศึกษาข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี'ของผู้รู้ นักการศึกษา นักธุรกิจ ที่ประสบผลสำเร็จ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการบริหารการศึกษา กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัย ใช้เป็นแนวทางการศึกษาสามารถแสดงดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ จากการศึกษาเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จ จำนวน 5 คน ที่เป็น ผู้บริหารองค์กรที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของ สังคมธุรกิจ และได้รับรางวัลด้านการบริหารจัดการ องค์กร นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบองค์ประกอบคุณลักษณะ ผู้บริหารมืออาชีพกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 342 คน และทำ การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบแบบยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ เอกสาร (Document Analysis) นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 342 คน และทำการวิเคราะห์ ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) แบบขั้นบันได (Stepwise Method)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาค้นคว้า ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ และ ผลการศึกษาการวางเส้นทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ มายกร่างรูปแบบการพัฒนา คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตรวจสอบร่างรูปแบบการ พัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยใช้การสนทนา กลุ่ม (Focus Group) จากนั้นทำการปรับปรุงแบบ ตามคำแนะนำของ ผู้เชี่ยวชาญ และประเมินรูปแบบ โดยการอภิปราย และทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อรูปแบบการ พัฒนา คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อคำถามใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความเป็นประโยชน์ 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านความเหมาะสม และ 4) ด้านความถูกต้องครบถ้วน เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนที่มี อัตราการแข่งขันสูง ปีการศึกษา 2556 จำนวน 169 คน

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้จากการดำเนินการวิจัย มาปรับปรุงแก้ไข และสรุปเขียนรายงาน ฉบับสมบูรณ์ เพื่อการนำเสนอและเผยแพร่ต่อไป

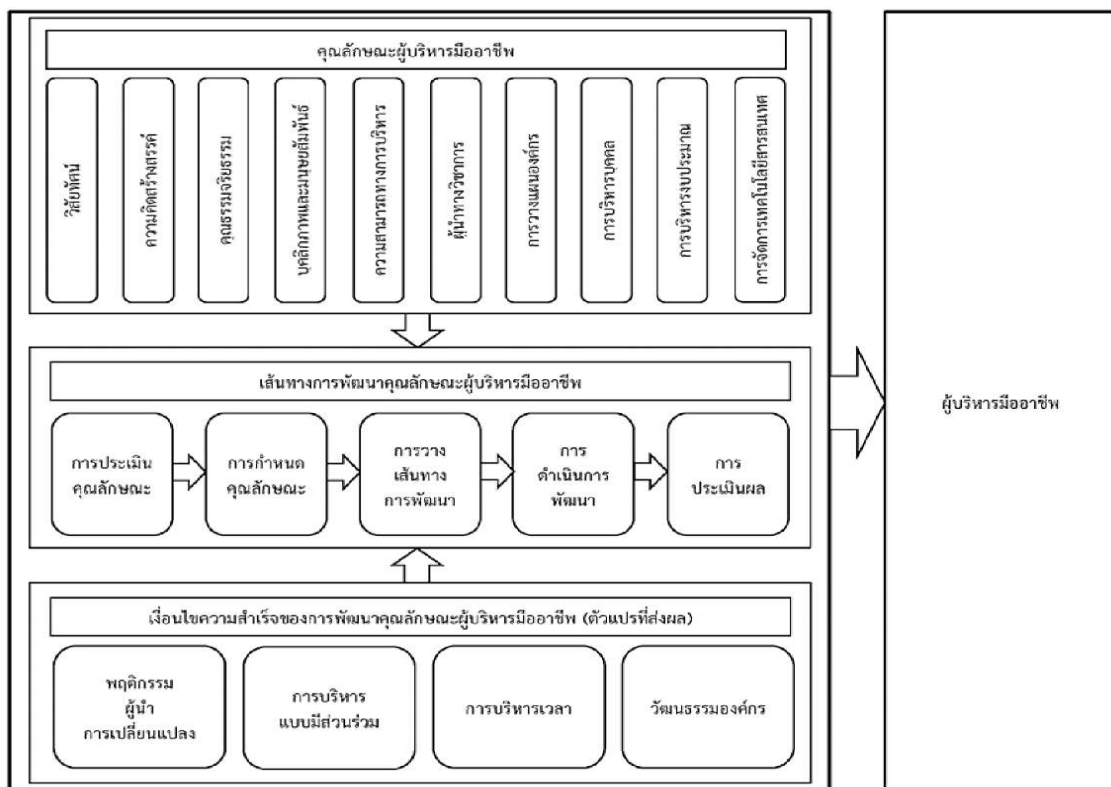
สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ 2) ความคิดสร้างสรรค์ 3) คุณธรรมจริยธรรม 4) บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ 5) ความสามารถทางการบริหาร 6) ผู้นำทางวิชาการ 7) การวางแผนองค์กร 8) การบริหารบุคคล 9) การบริหารงบประมาณ และ 10) การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ

2.

2. ตัวแปรที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ที่สามารถพยากรณ์คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านพฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการบริหาร แบบมีส่วนร่วม 3) ด้านการบริหารเวลา และ 4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร โดยตัวแปรสามารถพยากรณ์ คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ ได้ร้อยละ 51

3. รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ส่วนที่ 2 เส้นทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ 2) การกำหนดคุณลักษณะที่ต้องพัฒนา 3) การวางแผนเส้นทางการพัฒนา 4) การดำเนินการพัฒนา และ 5) การประเมินผล และส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ แสดงดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ
ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

สำหรับการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อรูปแบบการพัฒนา คุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา พบว่า โดยภาพรวมผู้บริหาร สถานศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายในการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

1.2 กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุง กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนา บุคลากร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเข้ารับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่มีความขัดแย้งด้านเวลาในการเข้ารับการพัฒนา

1.3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรส่งเสริมให้แต่ละเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสามารถพิจารณาและตัดสินใจในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรได้อย่างอิสระ

2. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

2.1 รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ในทุกระดับ รวมทั้งสามารถนำไปใช้พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา และยังสามารนำไปใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาในระดับ หรือสังกัดอื่น ๆ

2.2 ผู้บังคับบัญชาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ควรนำรูปแบบนี้ไปใช้พัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพแก่ผู้อำนวยการโรงเรียน โดยปรับวิธีการพัฒนาและระยะเวลาให้เหมาะสมกับบริบทศักยภาพของแต่ละ เขตพื้นที่การศึกษา

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำรูปแบบนี้ไปใช้พัฒนาตนเอง ตั้งแต่การประเมินตนเองและการศึกษาเรียนรู้พัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้มีคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพตามรูปแบบนี้

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

3.1 ควรทำการศึกษาวิจัย รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพิ่มเติม ในส่วนของกระบวนการในการพัฒนา ควรมียุทธศาสตร์ มากกว่า 5 วิธีที่นำเสนอ (การระดมความคิด การบรรยาย/การสอน การศึกษาคณะ การศึกษาดูงาน และการอภิปรายกลุ่ม) เช่น การศึกษานอกเวลาราชการ การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ (Te Service Training) การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติการ เนื่องจากผู้บริหารต้องปฏิบัติงานในเวลาราชการ

3.2 ควรทำการศึกษาวิจัยและจัดทำหลักสูตรการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาผู้บริหารมืออาชีพ

3.3 ควรทำการศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของสถานศึกษา ในระดับการศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบว่ารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของสถานศึกษา มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ชัยญา อภิบาลกุล และคณะ. รูปแบบการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษา SINTPAE Model (ฉบับสรุป). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2545.

ธีระ รุญเจริญ. สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม สกศ., 2545.

วิทยากร เชียงกุล. รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2541 วิฤฤติและโอกาสในการปฏิรูป การศึกษาและสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ., 2542.